

но Маркс остається значимим і сохранив своє значення до тих пор, пока буде існувати розвинуте індустріальне суспільство» [4, с. 35–36].

Можливо добре видно, що Т. Рокмор, під марксизмом має в виду не вчення Маркса (к «теоріям Маркса» він як раз відноситься дуже шанобливо), а примитивність і неадекватність «марксистських» програм революційного перетворення суспільства і самого виконання цих програм.

Література

1. Маркс К., Енгельс Ф. Из ранних произведений. М.: Госполитиздат, 1956. – 690 с.
2. Ленин В.И. Философские тетради. – М., 1973.
3. К.Маркс и Ф.Энгельс. Немецкая идеология //К.Маркс, Ф.Энгельс. Избр. соч.: В 9–ти т. – Т.2. – М.: Политиздат, 1985.
4. Рокмор Т. Об открытии Маркса после марксизма. // Вопросы философии. – 2000. – т № 4.

Клешня Г.М., Орденів С.С.

Національний авіаційний університет

РОЛЬ ПРАВОСВІДОМОСТІ У ФОРМУВАННІ СУСПІЛЬНОГО ІДЕАЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Категорія суспільного ідеалу як продукту загальнолюдської культури в усі часи перебувала в площині філософсько-світоглядної рефлексії та отримувала своє конкретно-змістовне визначення і теоретико-методологічне обґрунтування у межах світоглядних прерогатив тієї чи іншої культурної епохи – космоцентризму, теоцентризму, антропоцентризму, гносеологізму тощо. Вони акумулювали різноманіття поглядів на одну з фундаментальних проблем людського буття – проблему суспільного ідеалу.

Рух до суспільного ідеалу завжди полягає у прагненні вдосконалення. Сьогодні проблема суспільного ідеалу актуалізується під впливом змін у суспільному житті всієї світової спільноти. Посилення комунікаційних процесів та інформатизація суспільства з одного боку, а з іншого – розвиток технологій, який звільнив час від кропіткої виснажливої праці за

рахунок механізації виробничих процесів, створили нові можливості до самовдосконалення особистості. Під впливом глобальних джерел масової інформації та нових інформаційно-комунікаційних технологій суспільна свідомість трансформується у специфічний стан «глобалізованої свідомості», що є справедливим також до такої її складової, як правосвідомість.

Ми погоджуємося з думкою В.Богатирьова [2], який стверджує, що глобалізація правосвідомості в цілому корелюється з глобалізацією суспільства, однак, при цьому має свою специфіку розвитку, обумовлену логікою і наступністю самої правосвідомості. Правосвідомість продовжує традицію політико-правових вчень, заснованих на теорії суспільного договору Т. Гоббса, Д. Локка і Д. Юма, які вважали, що суспільство складається з автономних індивідів, що дотримуються індивідуалістичних цінностей власних інтересів. Суспільство має загальні цінності й вони можуть бути узгоджені через посередництво соціальних, економічних та у значній мірі – правових інститутів. В умовах глобалізації людство прагне до узгодження цих цінностей в рамках єдиного правового простору, а не до їх зміни.

П. Козловськи, досліджуючи постмодерний символ епохи у книзі «Культура Постмодерну», розглядає добу Постмодерну, як таку, що має зберегти певні імпульси епохи Модерну, зокрема, правову державу та права людини: «одночасно розвинути їх далі у новий синтез субстанціональності та модернізації» [3, с. 21]. Отже, суспільні ідеали Модерну отримують свій подальший розвиток в епоху Постмодерну.

Варто зазначити, що глобальне право, яке є першоджерелом глобальної правосвідомості, розвивається, орієнтуючись на правові стандарти західної цивілізації. Воно є результатом історичного синтезу досягнень національних, у першу чергу, західно-європейських правових культур. Західно-європейські правові установки і патерни стали підставою глобалізації, оскільки набули універсального характеру завдяки еволюційному відсіюванню «морально застарілих» національних звичаїв і суспільних норм, що заважають правовому прогресу. Ми згодні з думкою Богатирьова, що «глобалізація права здійснюється в основному через глобалізацію правової свідомості... будучи частиною свідомості взагалі, правова свідомість схильна до інноваційності через засоби масової комунікації, особливо штучні, які у своїй масі стають глобальними» [2, с. 11].

Разом із тим, рецепція правосвідомості як частини суспільного ідеалу глобалізованого світу не можливе без аналізу та врахування морально-етичних цінностей. Ми погоджуємось з оцінкою кантівського підходу, що наведена у дослідженні Е.Соловйова «І. Кант: взаємодоповнюючі мораль і право»: «Етичні погляди Канта глибоко проникають у проблематику світоглядного обґрунтування правових норм і забезпечують надійний захист від будь-яких версій юридичного позитивізму.... вона, трансцендентальна етика, має вражаючу силу при проектуванні та обґрунтуванні ідеалів правосвідомості. Це є справедливим і для наших днів, як і для кінця XVIII сторіччя» [5, с. 7-8.].

Об'єктивність суспільного ідеалу полягає в тому, що він виникає як об'єктивна необхідність, яка відображає об'єктивні потреби суспільства у вдосконаленні.

Вихідним методологічним підґрунтям осмислення проблеми суспільного ідеалу є визнання його конкретно-історичної природи, адже з кожною новою історичною епохою розуміння суспільного ідеалу видозмінюється, відбувається переоцінка, уточнення, конкретизуються фундаментальні цінності та цілі. І хоча суспільний ідеал, як правило, виявляє спрямованість у майбутнє, він обов'язково відображає окремі властивості, тенденції об'єктивної дійсності та базується на відповідних знаннях.

Глобалізація правосвідомості відбувається завдяки наявності в ній такого шару психіки, як колективне несвідоме з набором архетипів, що притаманні всім людям. Проте навіть у толерантних європейських суспільствах існують значні проблеми універсалізації соціокультурної моделі правової поведінки. Ми не поділяємо і песимістичної оцінки перспектив глобалізації прав людини, що висловлена академіком М. Мойсеєвим у книзі «Доля цивілізації. Шлях розуму», де він стверджує, що «сама можливість глобальної стандартизації прав людини виключена, оскільки вона не враховує характеру тієї цивілізації, в якій людина вихована, ті тисячі поколінь, які адаптували свої правила життя до тих умов, які визначило довкілля» [4, с. 152]. Міграційні процеси, що є складовою глобалізованого світу, перервали локальні ланцюги історично зумовленого проживання представників народів на певних територіях. Ми мусимо стверджувати, що універсалізація прав людини на глобальному рівні є лише справою часу.

З іншого боку, фрагментарність постмодерністського сприйняття світу детермінує правовий релятивізм, а правосвідомість може спиратися

лише на системні цінності (систему цінностей). Загальнолюдські цінності мають характер принципів, сформульованих на рівні високого ступеня узагальнення. Вони є гранично абстрактними, а іноді й декларативними. Залежно від пануючої на даний момент філософсько-ідеологічної доктрини, ці цінності інтерпретовані по-різному і не перекладаються безпосередньо на строгу мову правових норм. Все це спричиняє правовий нігілізм, що знаходить благодатний ґрунт у філософських вченнях постмодернізму і релятивізму, де заперечується існування об'єктивної істини, пізнаваність добра і зла, тобто все те, що складає світоглядний фундамент правосвідомості.

Ідея права є центральною для лібералізму, тому правова проблематика є предметом досліджень мислителів ліберального спрямування. Саме впровадження в суспільну свідомість ліберальних ідеалів різко підсилило соціальну значимість і цінність ідеї права. Специфіка ліберального світогляду полягає у тому, що саме безперервне наближення до суспільного ідеалу є критерієм ефективності соціального поступу, а все реалізоване в інших напрямках втрачає свою значимість, бо не має подальших перспектив для розвитку.

Правосвідомість, попри все, є особистісною якістю. У який же спосіб відбувається взаємодія особистості та суспільства як носія суспільного ідеалу в епоху глобалізації? Відповідь на це запитання передбачає, по-перше, аналіз цілої низки механізмів цієї взаємодії – особливостей міжособистісних стосунків в епоху загальної інформатизації, сучасних методів управління соціальними процесами, формування нового соціального середовища, по-друге, вивчення нових і трансформованих характеристик особистості, системи її ідеалів та цінностей, що формуються під тиском глобалізації.

Обов'язковою умовою переходу до нового суспільства є вироблення нових світоглядних підходів, системи ідеалів і цінностей особистості. У постіндустріальному суспільстві еволюція ціннісних орієнтирів проявляється в тому, що на перший план виходять ідеали демократії, толерантності, сімейного життя, дбайливого ставлення до природи, домінуючими стають такі цінності, як освіта, здоров'я, «довіра». Водночас спроби Заходу нав'язати решті світової спільноти свої цінності з багатьох причин є неприйнятними для нього. При цьому в першу чергу критиці піддається катастрофічне спрощення духовної структури людини, знецінення в його свідомості інтелектуальних, естетичних, етичних цінностей.

Факт одночасного посилення в умовах глобалізації прямо протилежних соціально-культурних тенденцій, можливо, є наслідком саме зростаючої свободи індивідуального вибору, що веде до зростаючої неупорядкованості, варіативності, індетермінованості, непередбачуваності ціннісних, мотиваційних, поведінкових переваг індивідів і груп. Продуктом життєдіяльності соціальних груп і спільнот, людства загалом, який існує у вигляді суспільних ідеалів і заломлюється через призму індивідуальної життєдіяльності, є система цінностей особистості. Тому обов'язковою умовою переходу до нового суспільства є переосмислення цінностей суспільного ідеалу Модерну з урахуванням локальних культур-історичних умов та одночасно – глобалізаційних тенденцій.

Література

1. Государство как произведение искусства: 150-летие концепции/ Ин-т философии РАН; Московско-Петербургский философский клуб; Отв. ред. А.А. Гусейнов. – М.: Летний сад, 2011. – 288 с.
2. Богатырев В.В. Глобализация права / Автореф. дис. док. юрид. наук. Владимир, 2012. – 31с.
3. Козловски. П, Культура постмодерну М.: Республика, 1997. – 240 с.
4. Моисеев Н.Н. Судьба цивилизации. Путь разума. М. Изд-во МНЭПУ, 1998. – 228 с.
5. Соловьев Э.Ю. И.Кант: Взаимодополнительность морали и права. – М.: Наука, 1992. – 216 с.

Куцик К.М.

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ГОРИЗОНТИ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Розвиток цивілізації, всіх різновидів її прогресу передбачає дослідження антропологічних, вітальних його основ, де має бути закладена та присутня гуманістично-антропологічна вивіреність результатів техногенної чи когнітивної діяльності.

Такий підхід підтверджується розвитком сучасної філософської думки. Насамперед, звертає увагу в цьому відношенні позиція